
קו התאריך בהלכה
הרב שאול סילם

קו התאריך בהלכה

סוגית קביעת קו תאריך הלכתי

הרב שאול סילם

א. כדוריות הארץ בחז"ל

1. בזהר

בזוהר[1]: ובספרא דרב המנונא סבא, פריש יתיר, דהא כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור, אלין לתתא ואלין לעילא, וכל אינון ברייין משניין בחזווייהו משינויא דאוירא כפום כל אתר ואתר וקיימין בקיומייהו כשאר בני נשא. ועל דא, אית אתר בישובא כד נהיר לאלין חשיך לאלין. לאלין, יממא ולאלין ליליא, ואית אתר דכוליה יממא, ולא אשתכח ביה ליליא, בר בשעתא חדא זעירא.

תרגום[2]: ובספרו של רב המנונא סבא ביאר יותר, ואמר כי כל ישוב הארץ הוא עגול ככדור, יש בני אדם בחלק התחתון של הכדור, ויש בני אדם בחלק העליון של כדור הארץ (וגם אותם בני אדם שהם בחלק התחתון של הכדור עומדים רגליהם על הארץ וראשם למעלה, כי כך הטביע הקב"ה בטבע, שהארץ תמשיך אליה כל דבר כבד כנודע). וכל אותם הבריות שהם משונות במראיהן הוא מחמת שינוי האויר כפי שיש בכל מקום ומקום, ועומדים בקיומם וחיים כשאר בני אדם ... ועל כן [לפי שברא הקב"ה את הארץ בצורת כדור], יש מקום בישוב שבעת שמאיר לאלו [שבצד זה של הכדור], נחשך לאלו [שבצד השני של הכדור]. לאלו הוא יום, ולאלו לילה. ויש מקום בישוב שכולו יום, ולא נמצא בו לילה רק שעה אחת מועטת.

2. בתלמוד הירושלמי

בתלמוד הירושלמי[3]: שהעולם עשוי ככדור. א"ר יונה: אלכסנדרוס מוקדון, כד בעא מיסק לעיל, והוה סלק וסלק, סלק עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה. בגין כן ציירין לה בכדורא בידה.

ופירש בפני משה: כד בעא מיסק לעיל. עשה דבר אחד, וישב על הנשר להגביה עצמו למעלה ולראות על פני הארץ ככתוב בד"ה שלהם: בגין כן ציירין לה. להע"ז, שתופס בידו כדור עגולה.

---

[1] זוהר חלק ג (ויקרא) פרשת ויקרא י, א.
[2] התרגום ע"פ פירוש "מתוק מדבש".
[3] תלמוד ירושלים מסכת עבודה זרה פ"ג ה"א.

ב. כדוריות הארץ אצל חכמי האומות

גם אצל חכמי האומות, ענין "כדוריות הארץ" אינו מאוחר, ואין הוא קשור לקולומבוס, כפי שרבים סוברים. בהיסטורית המדע, רגילים לייחס את הבכורה בענין זה **לפיתגורס**, שחי **במאה השישית לפני ספירת** הנוצרים. כ-**350 שנה לפני אותה הספירה, אריסטו** (שאגב היה רבו של אלקסנדר מוקדון שהוזכר לעיל, מהירושלמי) אף הוא טוען שהארץ כדורית, והוא מביא לכך מספר הוכחות: 1) תופעת לקוי הירח, 2) שנויי מיקומם היחסי של הכוכבים, לפי מקום התצפית על פני (כדור) הארץ, 3) תופעת היעלמות הספינות מעבר לאופק. בספרי **התוכן תלמי**, שחי בסביבות השנה **150 למניינם**, כדוריות הארץ היא כבר עובדה מוגמרת[4].

ג. ההכרח לקיום קו תאריך

קיימים על פני כדור הארץ אין-סוף קוים דמיוניים המחברים את הקוטב הצפוני לקוטב הדרומי במסלול הקצר ביותר. קוים אלו נקראים קוי אורך, או "מרידיאנים". בכל נקודה על פני קו אורך מסוים (פרט לקטבים), השעה ה"סולרית" זהה.

אם משווים את השעה (הסולרית) בין מקום למקום, ברגע מסוים, השעה תהיה מאוחרת ככל ש"נסע" (באפס זמן) מזרחה, ומוקדמת ככל ש"נסע" (באפס זמן) מערבה. תזוזה (באפס זמן) של 15^0 מזרחה שוות ערך לתוספת של שעה, כך שעבור 180^0 (12 פעמים 15^0), התוספת תהיה של 12 שעות, ועבור תזוזה דומה מערבה, המגרעת תהיה של 12 שעות.

וכאן נגיע לפרדוקס: אם כעת חצות יום א' בירושלים, אזי 180^0 מזרחה, יהיה חצות לילה של ליל ב', אך 180^0 מערבה, יהיה חצות לילה של ליל א'[5] (ואת התרגיל הזה ניתן לעשות מכל מקום ע"פ כדור הארץ, ולא רק מירושלים). הא כיצד?

לשאלה זו נוסיף עוד שאלה: איפה קו האורך בו הזמן הוא המאוחר ביותר, או, במילים אחרות, מהו קו האורך בו מתחילים הימים?

---

[4] על אף הנאמר כאן, הרי חז"ל התייחסו למודל הכלדאי המיושן של ארץ שטוחה ועליה רקיע, מעליו עוברת החמה בלילה, ומתחתיו היא עוברת ביום - בסוגיא דפסחים צד, א. והסיבה, לכאורה, שהרי מודל זה היה המודל התקף בבבל באותה העת, הוא מספק את המידע הנצרך (יחס בין משך הנשף לבין אורך היום) לא פחות טוב מהמודל האמתי, והוא בנוסף קל להבנה.

[5] דוגמא שלוקח הרבי באג"ק לרה"ח הרב בצלאל וילשנסקי, אג"ק אדמו"ר ח"ג אגרת תצ"ד ע' קי"ח.

הפתרון לשתי השאלות הוא אחד: אכן יש **הכרח לקבוע** קו אורך ממנו תתחיל היממה (והיינו שעל קו זה, תמיד יקדים הזמן יחסית לכל שאר המקומות בעולם). אמנם טיפה מזרחה מקו זה, השעה תהיה טיפה מאוחרת יותר, אך התאריך יקפוץ אחורה ביום אחד, ויהיה יום קודם. יוצא כי עבור תזוזה כלשהי (שנניח כאפסית) מזרחה מקו זה, השעה תהיה זהה לזו שעל קו זה, אך יום לפני...

יש להעיר כי מבחינה פיזיקלית, אין שום מניעה לבחור כל קו אורך כ"קו התאריך" (הוא הקו בו מתחילה היממה), הבחירה בין אין-סוף הקוים הוא ענין של נוחות אנושית.

זה - מבחינה מדעית. אך מבחינת ההלכה, נפתחת כאן שאלה עצומה אם בחירת קו התאריך היא לכאורה ענין של מוסכמות אנושית, מה משמעות הדבר לגבי שבתות וחגים? האם גם מבחינה הלכתית אפשר לקבוע קו תאריך באופן שרירותי? מכאן עלינו לברר היכן ממוקם קו התאריך ההלכתי.

ד. קו התאריך הבין-לאומי

בשנת 1884, נקבע, בוועידה הבין-לאומית שנערכה בוושינגטון (על מנת לקבוע סטנדרטים בין-לאומיים בעניני הזמן), שמצפה הכוכבים המלכותי של גריניץ' (שבלונדון, בדרום מזרח העיר) ישמש להגדרת המרידיאן הראשי. יוצא פועל מהחלטה זו הוא שקו התאריך הבין-לאומי נקבע 180^0 מזרחה מגריניץ'. על פי זה, קו התאריך חוצה את האוקיינוס השקט, דבר הנוח מאוד לאומות השונות, אחר שאזור זה כמעט ואיננו מיושב. לשם נוחות מקסימלית, נעשו לקו התאריך זיגזגים שונים, הנועדים שלא לחצות יבשה או קבוצת איים שבאוקיינוס השקט, בין שני תאריכים.

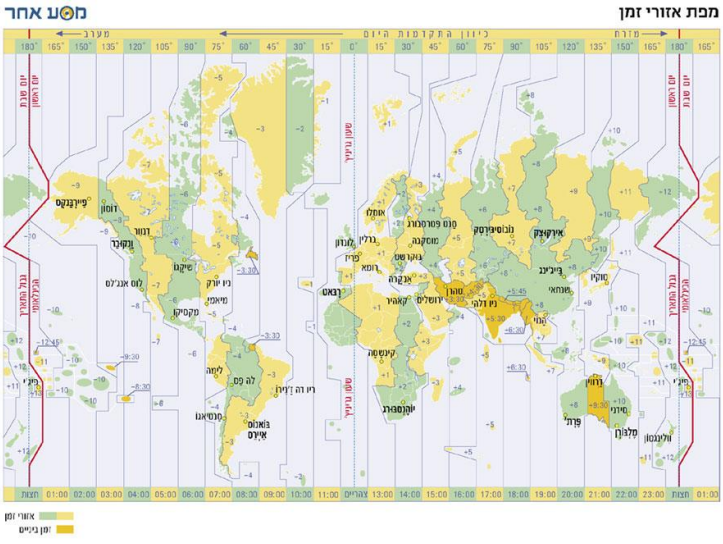

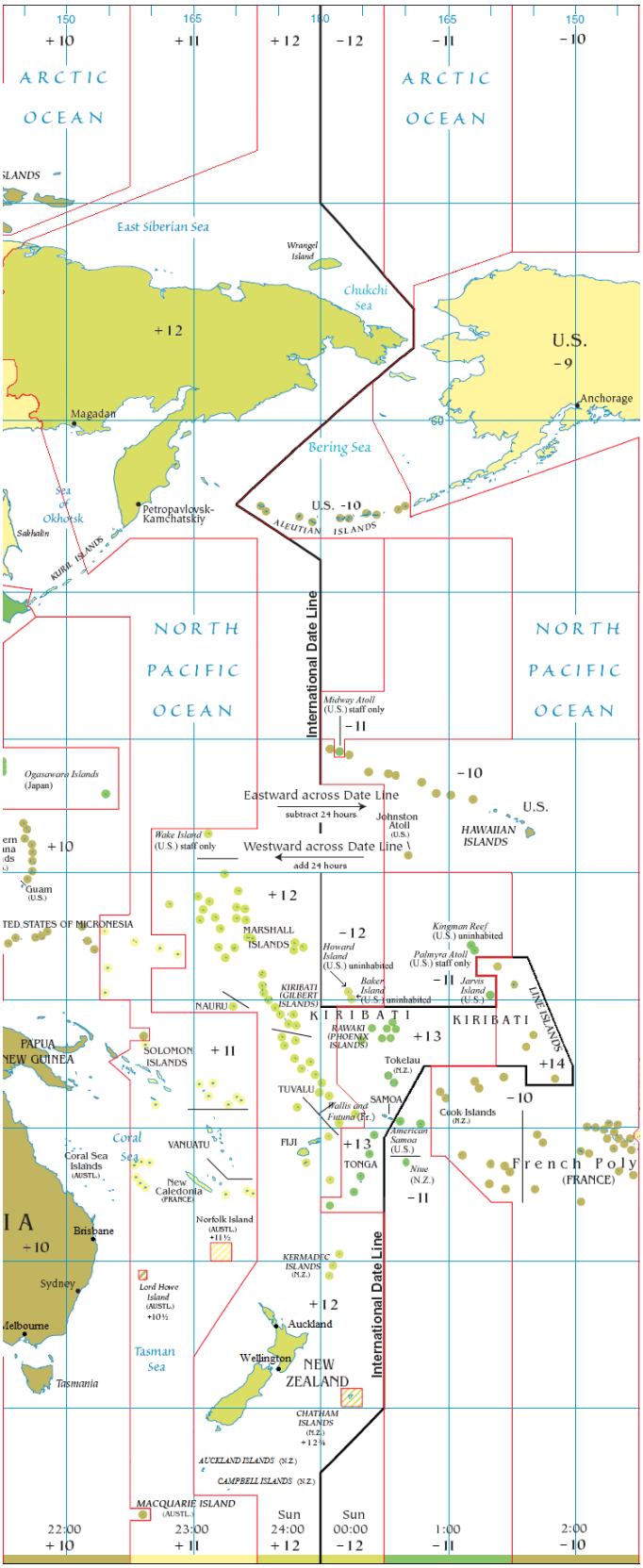

קו התאריך הבין לאומי

אלסקה

להעיר שעד לשנת תרכ"ו (1866), השתייכה **אלסקה**, שביבשת אמריקה, לרוסיה, ורק באותה שנה נמכרה לארצות הברית. כל זמן שנשתייכה לרוסיה, נהג בה מנין הימים כפי שנהג ברוסיה, והיינו שהימים התחילו שם לפני שהתחילו בסיביר המערבית יותר. לאחר שנמכרה לארצות הברית, הונהג באלסקה מנין הימים הנהוג בארצות הברית, כך שהימים באלסקה מתחילים אחרי שהתחילו במקומות המזרחיים לה שבארצות הברית.

קיריבאטי

עוד להעיר: בשנת 1979 למניינם, כאשר רפובליקת קיריבאטי[6] קיבלה את עצמאותה, היא הייתה מורכבת **מאיי גילברט** שהיו שייכים תחילה לבריטניה, **ומאיי פניקס ואיי ליין** שהיו שייכים תחילה לארצות הברית, אך שלא כאיי גילברט, אלה היו בצדו המזרחי של קו התאריך הבינלאומי, והמדינה נאלצה להתנהל עם ארבעה ימי עבודה שבועיים בלבד. כדי לאחד את עצמה בצד יחיד של קו התאריך, בתחילת 1995 קיריבאטי החליטה להזיז לאיי פניקס ואיי ליין את אזורי הזמן ביממה קדימה **מ-11 ו-10 שעות אחרי שעון גריניץ'** לאזורי זמן ייחודיים - **13 ו-14 שעות לפני שעון גריניץ'**, המוקדמים ביותר בעולם. **מה שעושה את קיריבאטי לאומה הראשונה בעולם להחליף תאריכים, ועל המפה מתבטא בצורת "פטיש"** שקו התאריך קיבל, בין הוואי לפולינזיה הצרפתית.

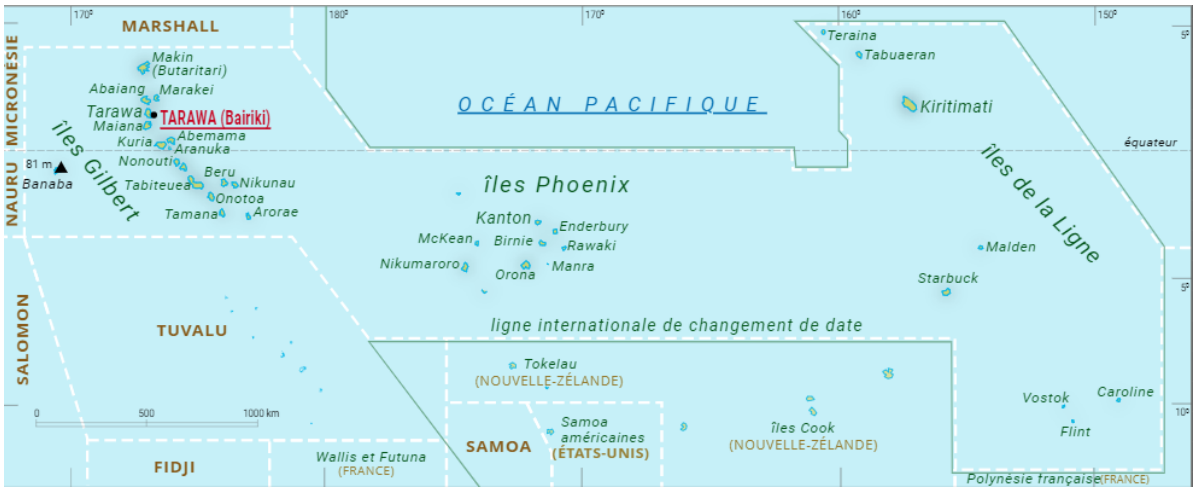

[6] בצרפתית: Kiribati, מדינת איים באוקיינוס השקט, משני עברי קו המשווה, המכילה בין השנים את איי גילברט Iles Gilbert.

ה. קו התאריך ההלכתי[7]

1. שיטת הכוזרי[8]

הראשון מבין רבותינו הראשונים שהציע פתרון לבעיית הגדרת תחומי המזרח והמערב, הוא ספר הכוזרי[9]. לשיטת הכוזרי, ארץ ישראל היא הרי באמצע הארץ הנושבת[10]. קצה המזרח של הארץ הנושבת נמצא ממזרח לסין, **90^0 מזרחה מירושלים**, וקצה המערב של הארץ הנושבת, 90^0 מערבה מירושלים, ממערב לאנגליה[11]. יוצא כי **לשיטת הכוזרי, קו התאריך ההלכתי נמצא מזרחה מסין, 90^0 ממזרח לירושלים**.

יש לציין כי רבי יהודה הלוי מבסס את שיטתו על סוגיה במסכת ראש השנה, שרבים[12] התקשו לבאר[13].

---

[7] לכתיבת חלק זה נעזרנו בספרו של הרב מ"מ כשר: קו התאריך הישראלי, בספרו דברי מנחם ח"א (הוצאת בית תורה שלמה - ירושלים תשל"ז), חלק השו"ת, סי' ל"ג, וכן במאמרו של הרב יהושע מנחם בלושטיין בספר "על דעת רבו" - ספר זכרון לרמ"מ כשר.

[8] הביאור דלהלן בשיטת הכוזרי הוא ביאור הרי"מ שפירא מטשארקוב, אך נראה להלן שהחזון אי"ש חלק עליו ופירש את דברי הכוזרי והרז"ה באופן אחר.

[9] ספר הכוזרי לרבי יהודה הלוי (1075-1141 למניינם), מאמר ב' יט-כ.

[10] בסנהדרין לז, א מובא שהסנהדרין "יושבת בטיבורו של עולם", ופריש"י: שבית המקדש באמצע של עולם.

[11] בתקופת הכוזרי, כ-400 לפני גלוי אמריקה, ידעו הרי שהארץ כדורית, אך סברו שממערב לאנגליה ועד לסין נמצא רק אוקיינוס.

[12] כולל רב האי גאון, שכתב: והאי שמעתתא דאמר רב נחמן ... אין אנו יודעים מאי קאמר, כמובא בספר יסוד עולם (ח"ב – הכולל מאמר ד' ומאמר ה') מאמר רביעי פ"ח.

[13] רבי יהודה הלוי מוצא בסיס לשיטתו במסכת ראש השנה כ, ב, במשפט שהתקשו רבים לבאר, בענין מולד הירח: "נולד קודם חצות, בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה" - שמבואר על ידו בכוזרי שם, כך: אם המולד (התלכדות כדור הארץ, הירח והשמש, בסדר זה, במישור אחד) התרחש **לפני חצות יום השבת בירושלים**, יוכל הירח (מצד גודלו), להיראות בתחילת הישוב בסין, המקדים בשש שעות, 24 שעות לאחר מכן (גם לדעת הרמב"ם בהלכות קידוש החודש, הירח יכול מצד גודלו להיראות רק החל מ-24 שעות אחר המולד) ,ויהיה אז סמוך לשקיעה שבסוף יום א, בסין, המקדימה את ירושלים בשש שעות. וקצת מזרחה משם, מהצד השני של "קו התאריך", יראה הירח החדש סמוך לשקיעה של יום שבת. וכיון שיש מקום בעולם שנראה בו הירח באותו היום, ראוי היום לקובעו ראש חודש (ע' אנציקלופדיה תלמודית חכ"ב ערך יום - קביעת קו התאריך, ע' ת"א).

כחמישים שנה אחרי רבי יהודה הלוי, גם **בעל המאור**[14], בפירושו למסכת ראש השנה[15], אימץ את שיטת הכוזרי. **והריטב"א והר"ן**[16] הסכימו לפירוש בעל המאור.

[14] רבי זרחיה הלוי (הרז"ה) - 1130-1186 למניינם, בספרו המאור הקטן, ראש השנה ה, א בדפי הרי"ף.

[15] בעל המאור מסכת ראש השנה דף ה עמוד א. יש בכאן שלש שמועות עמוקות בסודותיהן וקשות בפירושיהן, והם סתומות ונעלמות מלב רוב החכמים, עד שדנו לפי דעתם שאינן כהלכה וזה דבר של תימה איך יהיו כל הדברים אמורים בתלמוד בסוד העיבור שלא כהלכה!

[16] ריטב"א ור"ן בפירושם על ראש השנה שם.

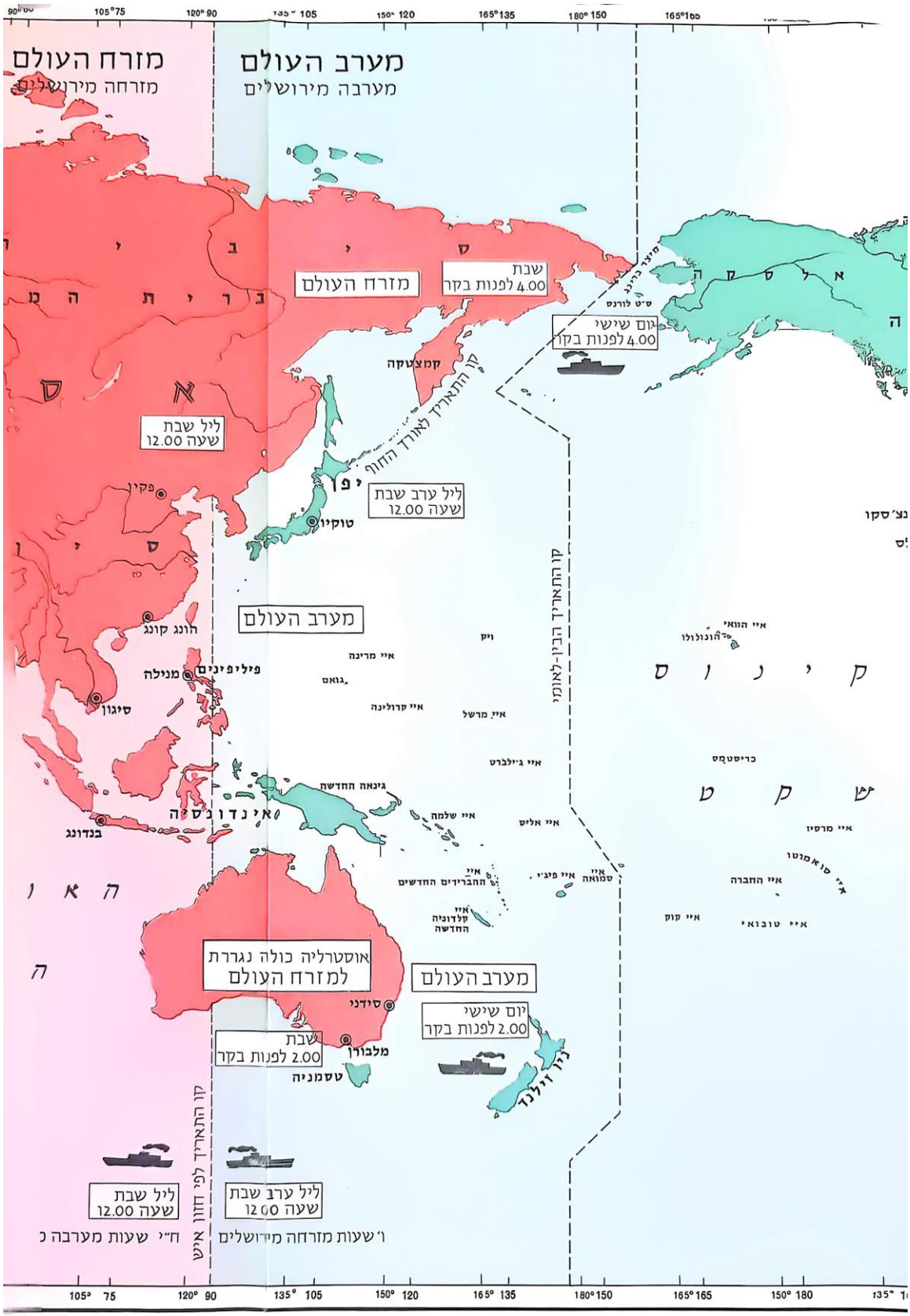
מזרח העולם
מזרחה מירושלים
מערב העולם
מערבה מירושלים
מזרח העולם
שבת
4.00 לפנות בקר
יום שישי
4.00 לפנות בקר
קמצטקה
קו התאריך לאורך החוף
ליל שבת
שעה 12.00
ליל ערב שבת
שעה 12.00
פקין
טוקיו
מערב העולם
הונג קונג
מנילה
פיליפינים
סיגון
בנדונג
אינדונסיה
קו התאריך הבין-לאומי
אוסטרליה כולה נגררת
למזרח העולם
מערב העולם
יום שישי
2.00 לפנות בקר
שבת
2.00 לפנות בקר
סידני
מלבורן
טסמניה
ניו זילנד
קו התאריך לפי חזון איש
ליל שבת
שעה 12.00
ליל ערב שבת
שעה 12.00
ח"י שעות מערבה כ
ו' שעות מזרחה מירושלים

אחת הבעיות בשיטת הכוזרי היא, שהמרידיאן הנמצא 90^0 מזרחה מירושלים **חוצה את סין, את הפיליפינים, את אינדונזיה ואת אוסטרליה**[17], כך שבתזוזה כמעט אפסית מצד לצד של קו התאריך, במדינות אלו, יקפוץ התאריך ביום אחד.

וכבר קבל על שיטה זו רבי יצחק בן יוסף הישראלי מטוליטולה, תלמיד הראש, בספרו יסוד עולם[18], וז"ל: איך יתכן שיהיה לוי השוכן במקום טבור הארץ, עומד עתה בחצות יום שבת, ויכפור בו יהודה שכנו הרחוק מעט קט לצד מזרח, ויאמר: לא כי, אלא ביומם של אתמול[19] אנו עומדים. היש בעולם התול ושגעון כמו זה?

יש להוסיף עוד קושיא על שיטת הכוזרי - והיא קושיית הרב דוד גנז[20] בספרו נחמד ונעים[21] - והיא שלכאורה, שיטת הכוזרי מתאימה למודל העולם שהיה מקובל בזמנו, לפיו רק חצי כדור, מכדור הארץ, מיושב, וחצי הכדור השני כולו ימים. אך כיום, ידוע הרי שכל כדור הארץ מיושב, מודל זה בעייתי, כי לפיו אין כבר ירושלים באמצע העולם.

2. שיטת החזון אי"ש[22]

שיטת החזון אי"ש[23] דומה לשיטה הנ"ל, אלא שלפיה, לא תהיה קפיצת תאריך על היבשה, כך **שיושבי היבשה שממזרח לקו התאריך** (הממוקם עקרונית, לשיטה זו, **90^0 מזרחה מירושלים**) **נגררים ונמשכים אחר יושבי היבשה שממערב לקו התאריך**. בזה נפתרת הבעיה שהעלה בעל היסוד עולם.

אך רבות הקושיות על שיטת החזון אי"ש: הרי כבר הקשו על שיטת הכוזרי, שאין היא מתאימה לעובדה הידועה היום לפיה כל כדור הארץ מיושב ולא רק חציו. עוד טען החזון אי"ש שפירוש הכוזרי והרז"ה מקובל על כל הראשונים, מה שאינו, כי הרי פירשו הרבה ראשונים[24] את הסוגיא עליה התבסס הכוזרי, באופן שונה לגמרי מדרך פרשנות הכוזרי, וכן לא הזכירו כלל את שיטת הכוזרי בקו התאריך. עוד טען החזון אי"ש שלכוזרי ולרז"ה היתה מסורת בענין קו התאריך, אך קשה לטעון זאת,

---

[17] עי' במפה שבעמוד הקודם.

[18] יסוד עולם (ח"א - הכולל את המאמרים א', ב' וג') מאמר שני פרק יז (דף לו, א בהוצאת ברלין תר"ח).

[19] היינו ביום ששי.

[20] הרב דוד גנז היה תלמיד הרמ"א והמהר"ל.

[21] נחמד ונעים שער ז' סי' קסא.

[22] לדעת החזון אי"ש, שיטה זו היא היא שיטת הכוזרי והרז"ה.

[23] חזון אי"ש בקונ' י"ח שעות שבסוף הלכות שבת.

[24] מתוכם רבינו חננאל, רש"י, תוספות, הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור בספר כתוב שם (בו הראב"ד מגיב על השגותיו של בעל המאור על הרי"ף) ועוד.

כשהדברים אפילו לא מרומזים בדבריהם. עוד קשה, כי לשיטתו, יוצא כי ששים מעלות מסיביר נמשכים אחרי אירופה, על אף שהם מזרחה מקו התאריך[25].

להעיר שלשיטה זו, יפן וניו זילנד נמצאות מזרחה מקו התאריך, כך ששייכים **לצד המערבי** של העולם.

3. שיטת הרב טוקצינסקי[26]

לשיטה זו, קו התאריך ממוקם **180^0 מזרחה מירושלים**, שהיא הרי מרכז העולם. בנוגע לאלסקה, כותב הרב טוקצינסקי בספרו **היומם בכדור הארץ**[27]:

הקו של ק"פ מעלות מירושלים, אם נמשיכהו קו ישר מקוטב צפון לקוטב דרום - חותך את **אלאסקה** ומפרידו מקנדה, מוציא את אלסקא מגבול אמריקא המערבית ומכניס אותה לגבול סיביריא המזרחית. ואם נעקם את הקו ... תשאר אלאסקא בגבול אמריקא המערבית. ואין אנו יודעים אם לסמן את הקו ישר, להוציא מדינה זו מהמערב, או לעקום את הקו, כדי להשאירה בגבול מערב ...

ודעתי אני נוטה קצת לומר: שמוטב להסכים לעקם את הקו בקצהו, בלבד שלא לבתר יבשת לחלקה לשני עברי קו התאריך, כאשר כתב היסו"ע "שהוא דבר זר מאוד לקבוע קו תאריך ביבשת במקום שאפשר להמצא שם שני שכנים יושבים זה אצל זה והם מופלגים בשבתם ביום שלם, אחד מבדיל והשני מקדש" ...

אבל קשה לי להחליט על סברא כזו בלי מקור ובלי הסכמת גדולי וחכמי הדור ...

ועם כל זה, אם כי אין אני מחליט שהקו מכניס את אלאסקא למערב - יש לנהוג בה (בכל הזמן שלא החליטו אחרת גדולי וחכמי הדור) את היומם של אמריקא, דודאי מסתבר שאזרחי אלאסקא הראשונים באו לשם דרך קנדה, זאת אומרת שבאו מהמערב, ולא מסתבר כלל שהמתישבים באו מסיביר המזרחית ודרך מיצר הים ברינג. ומכיון שכן, הרי נהגו ונוהגים על כל פנים כמנהגם הם אז, לספור שש הקפות היומיות של חול ולשבות ביום השביעי יום השבת שלהם. וכבר אמרנו לעיל (סי' ו') שהמהלך במדבר ואינו יודע באיזה יום הוא עומד, מונה ששה ושובת יום השביעי -

---

[25] עי' אגרות-קודש אדמו"ר חכ"א אגרת ח'סו, שם כותב הרבי על שיטת החזון אי"ש: ומבהיל את השכל לומר ולחדש – שבמנין ימים אלו, הנה אלפי מילין יהיו נגריים אחרי נקודה אחת (מובא להלן).

[26] שיטה זו מבוארת בספרו של הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי: היומם בכדור הארץ.

[27] היומם בכדור הארץ ע' ע"ז-ע"ח.

ק"ו לזה שיודע מספר הקפותיו של ימי החול ומסופק בקביעות המקום ששובת אחרי ששת ימי הקפותיו של ימי החול.

עוד כותב הרב טוקצינסקי, במכתב המובא בתחילת ספרו של הרב כשר: **קו התאריך הישראלי**[28]: ולא שהחלטתי בהחלט שהמרידיאן שלנו הנהו 180^0 מירושלים. אמרתי רק **שהדעה נוטה לכך**. ותשובתי שהשבתי להלכה "שלא ישנו שם ביפן את יום שבתם" – היתה בעיקר מטעם אחר: מכיון שעד עתה לא נתברר בהחלט קו התוחם שלנו, ומכיון שהם באו לקובה ועברו רק ספק מרידיאן אחד (הוא קו הצין), אל יוציאו את יומם מחזקתו, ועליהם למנות את מספר היקפי הימים שלהם, ולשבות בהיקף יומם השביעי, כרגיל. **ודנתי על זה בק"ו מדין המהלך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת, שנקטי' "מונה ששה ושומר יום אחד" (שבת סט), דמה התם שאינו יודע כלל באיזה היקף יום הוא עומד ה"ה מונה ששה – ק"ו זה שיודע מספר ההקפות היומיות, ומסופק במרידיאן, ששובת בהיקף יום השביעי שלו**.

4. שיטת ה"בני ציון"[29]

לשיטה זו, קו התאריך ממוקם לכאורה[30] 135^0 מזרחה מירושלים. שיטה זו מבוססת על המדרש לפיו נתלתה החמה בג' שעות ביום, היינו בתחילת השעה הרביעית. כך שהלילה התחיל 9 שעות לאחר מכן באופק ירושלים. יוצא כי ברגע תליית החמה, במקום המקדים בתשע שעות על אופק ירושלים, התחיל לילה. ומקום זה הוא מזרחה מירושלים 9×15^0, והיינו **135^0 מזרחה מירושלים**.

אלא שלמעשה, המחבר הרחיק את הקו עוד מזרחה, וזאת מפני שתחילת היום הוא לפי דבריו מזמן צאת הכוכבים, והחישוב הנ"ל עבור השקיעה[31]. דבר זה מסביר כנראה את העובדה שהרבי באגרות הקודש שלו[32] מציין (כנראה עבור שו"ת בני ציון, שהוא מצטט לפני כן) שיטה של **145^0 מזרחה מירושלים** (אגב יוצא בהשגחה פרטית שקו זה כמעט זהה לקו התאריך של אומות העולם).

אלא שיש להקשות קושיות רבות על שיטה זו: 1) ישנה מחלוקת בין הראשונים בענין שעת תליית המאורות. 2) בנוסף ישנה מחלוקת בענין המקום עליו מיוסדים

---

[28] ספר קו התאריך הישראלי הקצר ע' 17, ושם מצוין בשולי הגליון שמכתב זה נמצא בין הכתבים של הגאון הרב יצחק אייזיק הרצוג.

[29] שו"ת בני ציון לרב דוד שפירא, רב חסידי ירושלמי (ה'תרנ"ח, 1898 – ה'תשל"א, 1971).

[30] מבואר להלן.

[31] עי' קו התאריך הישראלי הקצר ע' כ"א.

[32] אגרות-קודש הרבי ח"ג, אגרת תצ"ד, ע' קיז-קכב.

החישובים. 3) וכן ישנן מחלוקות לגבי הגדרת תחילת הלילה. כך ששיטת הבני ציון לא התקבלה להלכה על ידי רוב הפוסקים.

5. שיטת הרב מנחם מענדל כשר[33]

לדעת הרב כשר, התורה לא התייחסה כלל לבעיית קו התאריך, כי מקומו תלוי בהתפשטות המזרח והמערב במשך ההיסטוריה. לפי שיטת הרב כשר, הטעם שיושבי יבשת אמריקה מייחסים את עצמם כמערביים ליבשת העולם, הוא מפני שמגלי יבשת אמריקה הגיעו אליה מאירופה, **ובהגיעם לשם, לא היה להם כל ספק בדבר התאריך במקום, אלא נהגו בפשטות להמשיך ולמנות את ימי השבוע כמו המקום שממנו יצאו, וכך הסתפח המקום ליישוב המערבי**, ונעשה לחלק ממנו. באותה מידה, האיים שהתגלו על ידי נוסעים שיצאו מאמריקה הסתפחו באופן טבעי ליישוב המערבי.

וכך בדיוק היה לגבי ארצות המזרח החדשות שהתגלו במשך ההיסטוריה, שנהפכו בצורה טבעית לחלק מן היישוב המזרחי. נוסף על כך, קובע הרב כשר שלא מסתבר לחתוך יבשה.

יוצא כי לדעת הרב כשר, מנין הימים במקומות השונים בעולם, שהתהווה באופן היסטורי על פי גלוי אותם המקומות, **די תואם את קו התאריך הבין-לאומי**, הממוקם **כ-145^0 ממזרח לירושלים** (180^0 ממזרח לגריניץ').

לגבי הנוסע באניה, כותב הרב כשר: כל זמן שאדם מהלך בספינה, הוא מונה כמניינו, וכאשר הוא יורד ליבשה, הוא ינהג כמנין אנשי המקום[34].

[33] הרב מנחם מענדל כשר בספרו: קו התאריך הישראלי.

[34] דעת הרבי באג"ק ח"ג ע' קכ"א, מובא להלן, שמהרגע שעובר בספינה את קו התאריך שיגיע לישוב, עליו להחמיר כשני מקומות: 1. המקום בו הוא נמצא כעת, ו-2. מה שנהג עד כה בספינה..

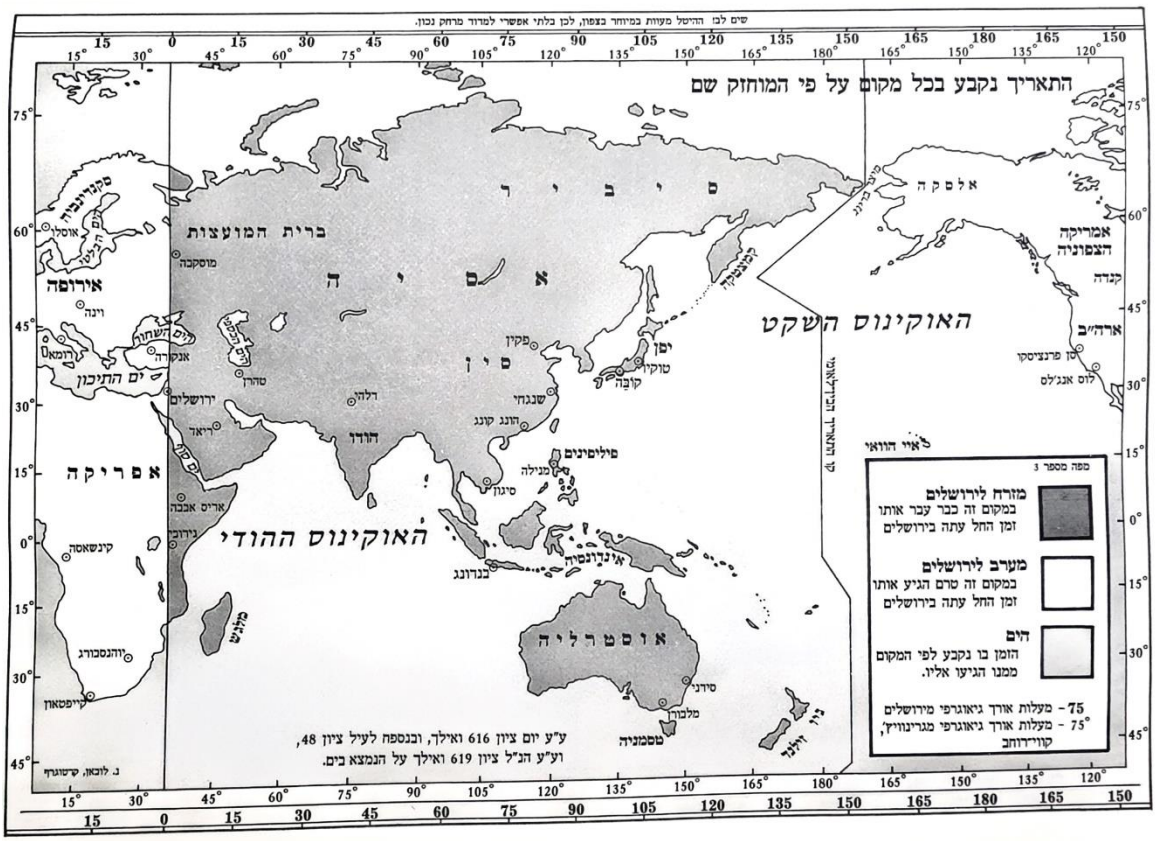

ועי' **בשו"ת הר צבי**[35] מכתב ששלח הרצ"פ פרנק לרמ"מ כשר[36], בו מצדד הרצפ"ק כשיטת הרמ"מ כשר. לעו"ז עי' **בקובץ תלפיות**[37] במאמרו של הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, בו הוא דוחה על הסף את שיטת הרב כשר בקו התאריך, וכן **בקובץ מגדל אור**[38], מאמר ארוך ויסודי מאוד של **הרב עזרא בנימין שוחט**, ראש ישיבת תומכי תמימים לוס אנג'לס, בו דוחה המחבר אף הוא על הסף את שיטת הרמ"מ כשר. וע' להלן מה שכתבנו לגבי הטענה כאילו תמך הרבי הריי"צ בשיטת הרמ"מ כשר, ואת יחס הרבי לשיטה זו.

---

[35] שו"ת הרב צבי או"ח ח"א סי' קלח.

[36] כמצוין שם בתוכן הענינים שבראש הספר.

[37] קובץ תלפיות מספר 1 כרך 4-3, ע' 123 ואילך, שם דוחה הרב טוקצינסקי על הסף את קיטתו בו ההלכתי.

[38] קובץ מגדל אור (לוס אנג'לס) ח"ז מי"א ניסן התשמ"ט.

6. הצלת התמימים מאירופה דרך רוסיה ויפן, במלחמת העולם השניה[39]

בי"ז באלול תרצ"ט (1 בספטמבר 1939), הגרמנים פולשים לפולין, ובזה מתחילה מלחמת העולם השניה. **בימים הראשונים של חודש כסלו ת"ש**, הורה הרבי הריי"צ לתלמידים הנמצאים בווארשא לברוח משם לווילנא[40], ולהסתדר בישיבת תומכי תמימים שם[41]. די מהר, היה צורך לברוח גם כן מווילנא. כשניצל מווארשא לריגא, **בב' טבת ת"ש**, התחיל הרבי הריי"צ להתעסק בהצלת התלמידים מווילנא[42]. הנסיונות לקבל ויזות לארץ הקודש עבור התלמידים, דרך הרב הראשי לישראל הרב יצחק אייזיק הרצוג לא עלו יפה, והתקבל מספר מועט מאוד של ויזות, ואז פנה הרבי הריי"צ לרב מאיר אשכנזי, רבה של **שנחאי**, אודות האפשרות להביא את התלמידים לארצות הברית דרך סין.

וכאן מתחיל סיפור מדהים שכולו השגחה פרטית: בווילנא באותה העת נמצאו גם תלמידי ישיבת מיר. ביניהם היו כמה תלמידים מהולנד, שמיהרו אל הקונסול ההולנדי בקובנה (Kowno) שבליטא. הלה ייעץ להם לנסוע ל"קורסיקה ההודית"[43] (שהיתה אז שייכת להולנד). אלא שכדי להגיע לשם, היה צריך **להגיע תחילה ליפן**, ולכן הקונסול ההולנדי הפנה את תלמידי מיר לקונסול היפני, לקבל ויזות ליפן. התלמידים מיהרו לקונסול היפני בקובנה. איש זה היה הגון ואדיב מאוד, והוא סיפק לתלמידים את הויזות הנדרשות. כאשר תלמידי מיר סיפרו זאת לאדמו"ר מאמשינוב, רבי שמעון שלום קאליש, שנמצא אף הוא בווילנא באותה העת, אמר האדמו"ר לשאר תלמידי

---

[39] הבא להלן מבוסס על ספרו של הרה"ח הרב שלום דובער שיחי' לוין: תולדות חב"ד בפולין, ליטא ולטביא, פרקים נד - נח.

[40] בה כיהן כרב העיר הגה"ר חיים עוזר גרודז'נסקי ע"ה.

[41] תולדות חב"ד בפולין ליטא ולטביא פרק נד ע' רס"ג.

[42] שם פרק נז ע' רפ"ה.

[43] לא מצאתי באף מקום אזכור למקום בשם זה, אך לאחר השוואה עם הספר: **נס ההצלה של ישיבת מיר דרך יפן ושנחאי**, ע' נ"ח (הספר נדפס יחד עם ספר מופת הדור ועם ספר פני מאיר, ירושלים תשל"ו), **מתברר שמדובר באיי קורסאו (Curaçao), האיים האנטיליים ההולנדיים, הנמצאים בים הקאריבי מול חוף ונצואלה** (על פי זה, כנראה שהגרסה בספרו של הרב לוין צ"ל "קורסיקה ההולנדית", לאחר שהשם קורסאו מזכיר מאוד את השם קורס, שמו בצרפתית של קורסיקה). אגב בספר הנ"ל גרסת הסיפור קצת שונה ממה שמובא בספר של הרב לוין: לא נדרש ויזה להכנס לאותם האיים, כי ממשלת הולנד עודדה את ההתיישבות בהם. יהודי בוילנא שידע על הזכות להכנס לקורסאו ללא ויזה נזכר בעובדה זו, והעלה את הרעיון לפנות לקונסול ההולנדי בענין. אף אדם לא התכוון באמת להגיע לקורסאו, אך ויזה ליעד כלשהו היה דרוש כדי לקבל ויזה ליפן, ממנה התכוונו להגיע לארץ ישראל או לארצות הברית. אך אחר שלא היתה נדרשת הרי שום ויזה לקורסאו, לא יכלו גם לספק ויזה כזו! ונוסף על כך, תושבי קורסאו בכלל לא הסכימו שיגיעו לשם תושבים חדשים. לכן ביקשו מהקונסול שיספק לכל מועמד אישור לפיו מבחינה חוקית יכול כל אחד להכנס לקורסאו (קראו לאישור זה "ויזה" לקורסאו). וכך היה, ואישור זה שניתן על ידי הקונסול ההולנדי, שימש כויזה לשכנע את הקונסול היפני לספק ויזה ליפן.

ישיבת מיר ושאר הישיבות, לבקש אף הם ויזות ליפן, ומשם יסעו אחר כך לארצות הברית.

כשנודע לתלמידי תומכי תמימים, הם שלחו מברק לרבי הריי"צ לשאול בעצתו. הרבי הריי"צ אמר להם לשמוע בעצת הרבי מאמשינוב, ולבקש אף הם ויזות ליפן. התמימים נסעו לקונסול היפני, וקיבלו אף הם את הויזות, אלא שהודיע להם הקונסול שבעקבות כיבוש ליטא על ידי הרוסים, עליו לסגור את הקונסוליה תוך ימים אחדים, כי יסתפקו הרוסים בקונסולית יפן שבמוסקבה. עוד אמר להם הקונסול היפני שהוא מוכן להשאיר את החותמת לאחד התלמידים, כדי שיוכלו בעצמם להנפיק ויזות ליפן גם לאחר סגירת הקונסוליה.

בינתיים השיג הרבי הריי"צ ויזות לתלמידי תומכי תמימים, אלא שהיו צריכים לקבל את הויזות בפועל במוסקבא, או בקובה שביפן. נוסף על כך, הרבי הריי"צ השיג לתלמידים את הכסף הרב שהיה נצרך לתשלום על הויזות ועל הנסיעה הארוכה ליפן.

התלמידים הראשונים (כ-30 במספר) נסעו **מווילנא למוסקבא בחודש טבת תש"א**. כשהגיעו לשגרירות ארצות הברית במוסקבא, השגריר תמה על מספר הרב של התלמידים, והודיע להם שלא יוכל להנפיק כמות כזו גדולה של ויזות תוך זמן קצר, ושיגשו לשגרירות ארצות הברית כשיגיעו ליפן.

נאלצו התלמידים לנסוע ממוסקבא לוולדיווסטוק (Vladivostok) שבמזרח סיביר (המרחק ברכבת היא של קצת יותר מ-9000 ק"מ!, הנסיעה ארכה כשבועיים ימים[44]), ברכבת הטראנס-סיברית[45], ללא ויזות לארצות הברית, ומשם ליפן, לעיר קובה[46]. כשהגיעו לקובה, הודיעו להם שבוטלו כל הויזות לארצות הברית. לכן

---

[44] תולדות חב"ד בפולין, ליטא ולטביא, פרק נז, ע' רצ"ו.

[45] בספר נס ההצלה של ישיבת מיר דרך יפן ושנחאי, ע' ע"ד: הנסיעה ברכבת זו ארכה בדרך כלל כעשרה ימים רצופים, לילה ויום ... ללא הפסקה, פרט לצורך תידלוק ותחנות ביניים ספורות ... ברכבת פעלה ברציפות הסקת חימום מרכזית, והיה חום נעים כל משך הנסיעה, למרות הקור הנורא ששרר בחוץ ... חמישים עד ששים מעלות מתחת לאפס.

[46] להעיר מספר נס ההצלה של ישיבת מיר דרך יפן ושנחאי, ע' ע"ח: **קהלת קובה מנתה סך הכל כעשרים וחמש משפחות**, הם הגיעו ליפן מרוסיה בערך לפני כעשרים שנה [לאחר המהפכה], ביפן עסקו במסחר של יצוא ויבוא ובעזה"י התעשרו מאד כולם. כשהגיעו הפליטים הראשונים מרוסיה ליפן, נרתמו כל משפחות הקהלה בעבודת העזרה, ועל חשבונם הם, בלי כל עזרה מכל מקור שהוא, **הקהילה העמידה לרשות הפליטים כמה בתי מלון, ולא די בכך, אלא שעסקו בגמילות חסד בגופם ממש**, הם הזניחו את כל עסקיהם הפרטיים וכולם כאיש אחד פעלו בכל יכולתם בסידור הפליטים בכל צרכיהם על הצד היותר טוב ... בכל משך תקופת שהות הפליטים ביפן, שארכה למעלה מחצי שנה ... עצם יסודה וקיומה של קהלת קובה גם הוא אחד מפלאי ההשגחה, הכל ראו בבהירות איך שהקב"ה זימן ליפן הנידחת כמה יהודים בעלי לב חם ובעלי יכולת כספית, כדי שיעמדו לימין בני הישיבות בבוא העת, **וכשגמרו את תפקידם זה, עזבו את יפן**!

הצטרכו התלמידים להסתדר ללימודים בקובה שביפן, וכך **נאלצו התלמידים להשאר כתשעה חודשים ביפן**. זאת עד לחודש אלול תש"א[47], שאז גירשה ממשלת יפן את היהודים והפליטים **מיפן לשנחאי שבסין**. פקודת הגירוש הוצאה כחודשיים לפני שנכנסה יפן למלחמה נגד ארצות הברית.

[47] תולדות חב"ד בפולין, ליטא ולטביא, פרק נח ע' ד"ש. יוצא כי התמימים שהו ביפן מטבת עד אלול תש"א, כך שלא היו שם ביום כיפור. עפ"ז צ"ע לגבי השמועה המובאת בתורת מנחם התוועדויות חלק כ"ט ע' 24, מ"רשימה פרטית בלתי מוגה", וכן בספר המלך במסיבו ח"א ע' נ"ח, לפיה "**בנוגע ליום הכיפורים, השתדלו לאכול ביום הב' פחות מכשיעור**". ואולי חלק מן התמימים נסעו מיפן לשנחאי מאוחר יותר, אחרי יום הכיפורים.

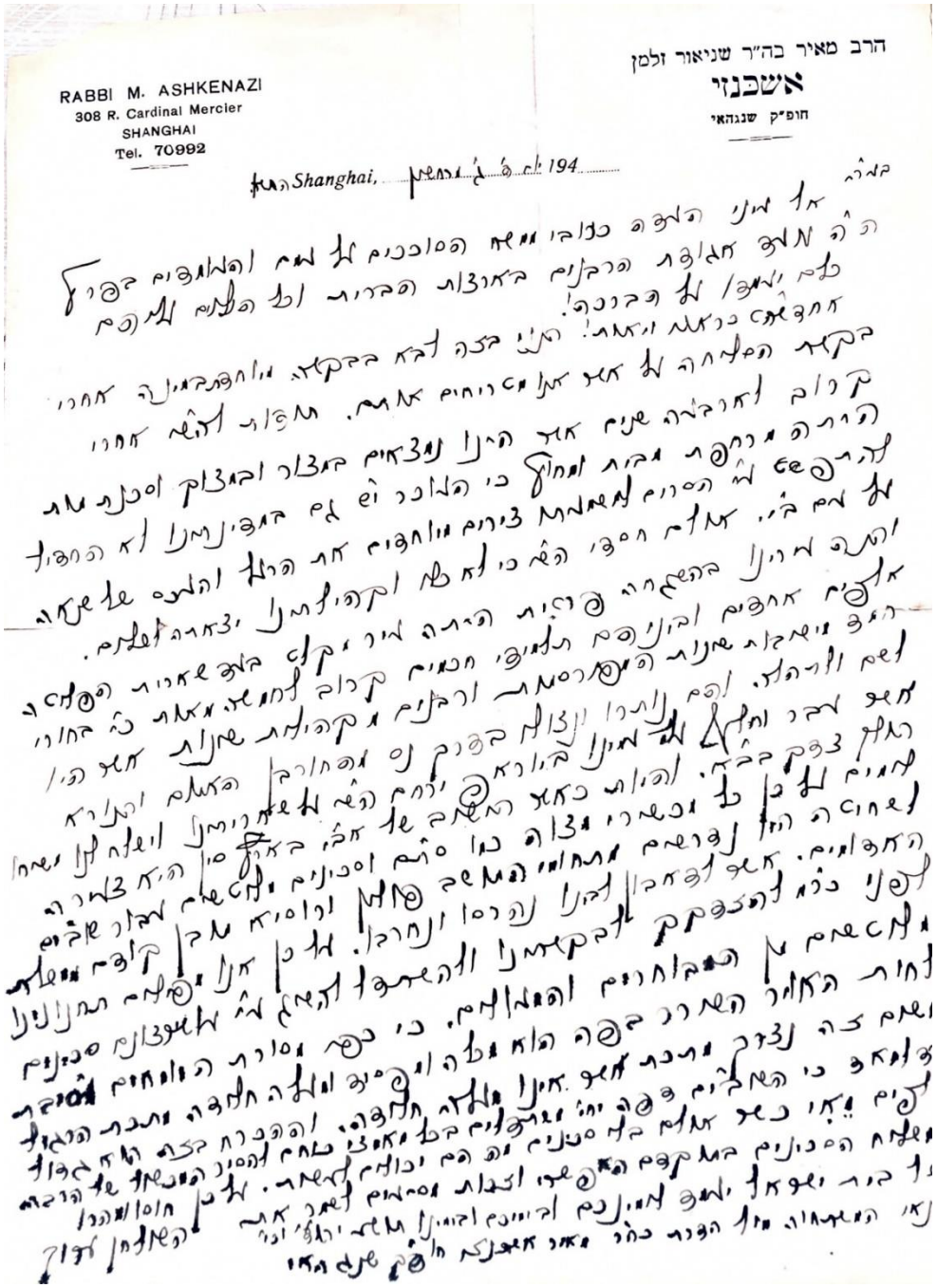
הרב מאיר בה"ר שניאור זלמן
אשכנזי
חופ"ק שנגהאי

RABBI M. ASHKENAZI
308 R. Cardinal Mercier
SHANGHAI
Tel. 70992

מכתב הרב מאיר אשכנזי ע"ה מתש"ה, בפרסום ראשון, בו הוא מזכיר את בחורי הישיבה הרבים שהגיעו לשנחאי ונצלו בנס

7. השאלה: מתי השבת בקובה שביפן[48]

באותה תקופה, נמצאו בקובה שביפן תלמידים מישיבות רבות מאירופה.

ולהעיר:

קו האורך של קובה: E 135.2
קו האורך של שנחאי: E 121.5
קו האורך של ירושלים: E 35.1

יוצא כי קובה נמצא: 100.1^0 מזרחה מירושלים, ושנחאי: 86.4^0 מזרחה ממנה.

התלמידים הנמצאים בקובה פנו לרבנים שבארץ ישראל כדי לדעת מתי חלה עליהם השבת. **החזון אי"ש**, לשיטתו הנ"ל, פסק נחרצות שעליהם לשמור את השבת ביום הנחשב ליום ראשון מצד קו התאריך הבין-לאומי, וכן את החגים כולל יום הכיפורים (התש"ב) בהתאם, וזאת הן לחומרה והן לקולה. מצידו, כינס **הרב יצחק אייזיק הרצוג** את כל גדולי הפוסקים שהיו באותו הזמן בארץ ישראל, ביניהם **הרב שלמה יוסף זווין, הרב שלמה גורן, הרב איסר זלמן מלצר, הרב צבי פסח פרנק, הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל**[49], ואלו **החליטו פה אחד שעל התלמידים לשמור את השבת כנהוג בכל העולם**[50].

נציין כי האסיפה עסקה בהכרעה אודות השבת ביפן, והוכרע שלא כדעת החזון אי"ש, אך **לא היתה מעבר לזה הכרעה בנוגע למיקום המדויק של קו התאריך**, וכפי שהאריך להוכיח מחבר ספר "מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה", במילואים לפרק ט' שבספרו, ולא כהנחה המקובלת, לפיה הכריעו רוב הרבנים כדעת הרב טוקצינסקי.

עוד נעיר מספר **הליכות שלמה**[51], שם מובא לגבי הגרש"ז אויערבאך: והיה רבנו מספר שבאסיפת רבנים שנתכנסה בענין זה בירושלים (תשרי תש"ב), כשהחלו לדון בסוגיא, נענה רבו הגרא"ז מלצר ז"ל: אודה ולא אבוש שאיני בקי בטיב הענין, ואיך

---

[48] סוגיא זו משום מה לא נידונה כלל בספרו הנ"ל של הרב לוין.

[49] עי' ספר מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה, לרב טאוב, בני ברק אדר ב' ה'תשע"ט, ע' 341, רשימה מפורטת יותר של משתתפי האסיפה, ושם בין השאר, מובא שהגר"י מרצבך, בעל העלה יונה, השתתף אף הוא באסיפה, והציע בה את שיטתו..

[50] עי' בין השאר בספר דברי מנחם ח"א לרב כשר, חלק השו"ת, סי' לג.

[51] הליכות שלמה מועדים ח"א פרק חמישי: עינויי היום, ע' ע', הערה 48.

אוכל לדון בו. ורק **לאחר שקם הגר"י מרצבך ז"ל**[52], שידיו היו רב לו בחכמה זו, **והסביר כל פרטי הענין** עד שהיו הדברים מחוורים כשמלה לכל המשתתפים, המשיכו בדיונם.

יש לציין כי במבוא לספרו **קו התאריך הישראלי**, כותב הרמ"מ כשר שפסק הרבנים באסיפה הנ"ל היתה "שלא לשנות השבת ולא יוה"כ, ובכל מקום בעולם ישמרו שבת כמו ששמרו עד עכשיו ... והסכימו אתם צדיקי הדור כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל **וכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל**, ועוד, שלא לשנות השבת בשום מקום, וזה היה נגד הצעת הגרי"מ טיקצינסקי זצ"ל בספרו "היומם" שלדעתו יש לעשות הקו בק"פ מעלות מירושלים ולשנות השבת בכל האיים המרובים שישנם ב-35 מעלות השייכים לארה"ב";

אך מעבר לזה שדברי הרב כשר אודות מסקנת האסיפה[53], סותרים עובדות ידועות לפיהן לא היתה הכרעה אלא אך ורק בנוגע ליפן, שזה היה הנושא הרלוונטי, הרי שלגבי דבריו אודות הרבי הריי"צ, נודע לאחר שנים שאין בהם שחר, ואין זכר לאותה הוראה שכביכול ניתנה ע"י הרבי הריי"צ[54], והרבי אף התבטא פעמים מספר נחרצות **נגד שיטת הרמ"מ כשר** (והרי לשיטת הרמ"מ כשר אין בכלל מושג של קו תאריך, כ"ע והרבי באגרתו שבאג"ק ח"ג[55], דן בג' שיטות במיקום קו התאריך, וגם דיבר פעמים מספר על סוגיית "העובר את קו התאריך"), וכפי שהארכנו לבאר בהמשך המאמר.

---

[52] הגה"ר יונה מרצבך, מח"ס עלה יונה (נולד בברלין בתרס"א, נפטר בירושלים בתשמ"א), היה מראשי ישיבת קול תורה ומעורכי האנציקלופדיה התלמודית. בהשכלתו היה הגר"י מרצבך ג"כ ד"ר למתמטיקה.

[53] בספר מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה, אדר ב' ה'תשע"ט ע' 357, איתא: בתלפיות (כרך ג א-ב, ניסן תש"ז) הוסיף רמ"כ עוד מאמר קצר בשם 'לשאלת קו התאריך' ובו הוא כותב על מאמרו הנ"ל "נגד הפסק של הרב רי"מ טיקוצינסקי"... "ביררתי שם שאין יסוד לפסק שלו אלא צריכים לשמור שבתם כמו שמוחזקים עד עכשיו. **והנה זכיתי לעלות לארץ ישראל בשלהי שנת תש"ו, והיתה לי הזדמנות לישא וליתן בעל פה עם גדולי חכמי ארץ ישראל, שהשתתפו בפסק ההלכה** בעניין שביתת שבת ויוה"כ ביפאן... **וכולם הסכימו עימדי שאין לשנות את השבת ליום ששי באלה ה35 מעלות, לא כדעת רי"מ טיקוצינסקי"**. על טענות חריפות אלו ענה רימ"ט בתלפיות (כרך ג, ג-ד, ניסן תש"ח) "**בנוגע להודעתו 'שגדולי ישראל בירושלים הודו לשיטתו' אני שמעתי להיפך: אין עדיין אחד מהם שמבין את שיטת הרב כ. ולו ידענו מי המה הגדולים המומחים שהודו לו היינו שואלים אותם ...** " (ובהמשך שם טוען הרימ"ט שרוב הרבנים שהיו באסיפה מחזיקים בשיטתו, עובדה שאף היא נדחית ע"י מחבר ספר מקצה הארץ).

[54] עי' בין השאר במאמר הרב נחום טננבוים על "מיקומו של קו התאריך" בהערות וביאורים (אהלי תורה) גליון 979 מל"ג בעומר ה'תשס"ט, ע' 77-76.

[55] מועתק להלן.

8. התייחסות כ"ק הרבי למיקום קו התאריך[56]

☜ להעיר כי הקטעים המודגשים באגרות הקודש דלהלן אינם מודגשים באגרות הקודש המקוריות.

א) אגרת תצ"ד - אגרות-קודש ח"ג ע' קיז-קכב

ב"ה, ט"ז סיון, תש"ט

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מהורב"צ[57] שי' שו"ב

שלום וברכה!

מכתבו מכבר נתקבל וזה עתה הגיע מכתבו מי"ב סיון. ובטח הגיעו זה מזמן המענה שלי מערחה"ש בצירוף הקונטרס לחה"ש וזיכה בו את הרבים. כן אקוה שניגש ג"כ לעבודה בקודש ובפרט בענין נפנה וקביעת למוד ברבים. וממה דמסיים בפריז - מתחיל וממשיך בהצלחה.

ולענין הסתדרות חדשה או במקום חדש - יש לקשר וללמוד ממה ששמעתי מכבר מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: נאך אונזער חתונה, אז מ'האט פאר אונז צוגעבויט (אל הבית בליובאוויטש) חדרים - איז די התחלה געווען וואס מ'האט אריינגעבראכט אהין א כתה אינגלאך און זיי האבן דארט געלערנט.

זאת אומרת: פתיחת צינור צ"ל באמצעות תומ"צ. ובדא"פ אולי י"ל - דידוע דתומ"צ הם לא רק כלים לקבלה, אלא גם איברים הממשיכים את האור והחיות הרוחני (ראה ג"כ במאמר דשבועות ספ"א. וש"נ). וכן הוא גם בנוגע לצנור והשפעות הגשמיות אשר על ידם.

* * *

ובנדון לשאלתו - מה שבמשך נסיעתו דלגו יום אחד. ושואל לסיבת הדבר, ואיך היתה צ"ל ההנהגה בענין ספה"ע בפרט.

---

[56] לשיטת הרבי, ע"ע מה שכתבנו בפסקה הבאה – איי הוואי.

[57] הרב בצלאל ווילשנסקי, אביו של הרב רפאל ווילשנסקי, וסבו של הרב יוסף יצחק ווילשנסקי ע"ה. כמסומן בשולי הגליון של האג"ק שם, הרב בצלאל ווילשנסקי נסע בחודש אייר תש"ט מפריז להתיישב באוסטרליה.

סיבת הדבר: א) בהיות הארץ כדור עגול ולא שטוחה - אין זריחת השמש, לדוגמא, נראית בבת אחת בכל חלקי הארץ. ב) כיון שמהלך השמש הוא ממזרח למערב - הרי במקום הנמצא למזרח יותר תוקדם שם ראית השמש בזריחתו, ובהנמצא למערב יותר תתאחר שם ראית זריחת השמש. וכמרז"ל בר"ה (כ, ב, ובמאור שם) שבירושלים הי' מתאחר לגבי בבל שש שעות. ובזוהר (ח"ג י, א) שמקומות שונים בארץ, ובשעה שכאן יום במק"א הוא לילה. וראה ג"כ שער הכולל בתחילתו.

ג) עפ"י הנ"ל הנה כאשר בירושלים הוא רגע חצות היום דיום א' למשל, היינו שהחמה עומדת בראש כל אדם, הרי בקצה בבל הנמצאת למזרחה הוא כבר שש שעות אחר חצות יום א'. וממזרח קצה סיביר שהיא ממזרח לבבל כמרחק בבל מירושלים הוא חצות ליל יום שני, אבל אם תחשוב מירושלים למערב הרי בבואך למזרח אמריקה, שהיא לערך כמרחק בבל וירושלים, הנה ברגע חצות יום א' בירושלים שם הוא ברגע זה ממש שש שעות מקודם לזה, היינו בוקר יום א'. ובמקום הנמצא למערב מזה כפי מרחק הנ"ל לערך, היינו ממזרח לקצה סיביר הנ"ל הוא שש שעות קודם לזה, היינו חצות ליל יום א'. נמצא במקום אחד ממש הנה כשיבואו לשם ממזרח למערב יאמרו שהוא יום א', ובביאה ממערב למזרח - שהוא יום שני.

וכדי לצאת מן הספק צריך למצוא המקום שממנו מתחיל מנין הימים.

וכאן הוא פנימיות המבוכה: דלהיות השמים והארץ עגולים, ובעיגול אין שייך ראש וסוף, הנה, מצ"ע, הרי על כל נקודה שבהם שייך לומר שהיא ההתחלה.

והנה שקו"ט בשאלה זו בעלי תריסין (שו"ת בני ציון, היומם להרב טוקאצינסקי, ועוד), וג' דעות במקום התחלת הימים: א) צ' מעלות ממזרח ירושלים. ב) קמ"ה[58] מעלות ממז"י. ג) ק"פ מעלות ממז"י.

ובנוגע לאוסטרליא - הרי לשתי דעות האחרונות הנ"ל מקומה, לחשבון הימים הנ"ל, למזרח ירושלים. מתאים למנין הימים של או"ה הדרים שם. וכן עליו לנהוג מכאן ולהבא, וכמנהג היהודים הדרים שם. (ואפשר גם לדעת היחיד המחזיק בדעה הא', כיון שקו המחלק עובר באמצע אוסטרליא. ואין להאריך כיון שבלאה"כ הוא דעת יחיד).

[58] עי' לעיל מה שכתבנו בנוגע לשיטת הבני ציון.

והנה בד"א - בדינים התלויים במנין ימי השבוע או ימי החודש, אבל דין ספה"ע ה"ז תלוי במשך הזמן, וא"כ, לכאורה, אינו שייך לשקו"ט הנ"ל. והשאלה היא: מי שעבר קו התאריך, היינו המקום שבו מדלגין או מוסיפין יום, באמצע ימי ספה"ע, ובמילא אם ינהג כמנהג המקום שבא לשם, יהיו במספרו רק מ"ח ימי ספה"ע או נ' ימי ספה"ע. וא"כ מה דינו לענין ספה"ע ולענין חה"ש התלוי בספה"ע ולא בימי החדש.

והנה **לע"ע לא מצאתי מי שידבר בדין ספה"ע בהנ"ל**. ובמילא כל מה שבא לקמן - אינו אלא לפלפולא בעלמא. והוא:

א) כיון דבספה"ע כל המ"ט ימים שייכים זל"ז, המשך אחד וענין אחד בכמה פרטים, הרי כשספר יום א', ה"ז, נוסף על ספירת יום זה, ג"כ התחלת מנין מ"ח ימים שלאחריו, ובחובת גברא (ולא חובת מקום). ובמילא צריך למנות אח"ז עוד מ"ח ימים, ולא מ"ז או מ"ט, דשבע שבתות תמימות כתיב לא חסר ולא יתיר (משא"כ בימי השבוע או החודש. והבן).

ב) לאידך גיסא: ספה"ע קשור בימי החודש (בהבאת העומר אילו הי' ביהמ"ק קיים) וכיון שע"פ דין, כנ"ל, במקומו עתה הוא ל' ניסן, לדוגמא, ולא כ"ט ניסן צריך לספור ט"ו לעומר ולא י"ד.

עוד יש להסביר ב' המנינים: בתר אדם הסופר או בתר המקום אזלינן. גם את"ל בתר סופר אזלינן בתר ספירתו אזלינן וע"ע לא הי' יכול לספור אלא י"ג פעמים, או בתר מנין ימי החודש שלו אזלינן וכנ"ל.

או יאמר: ספה"ע ענין אחד הוא לכל בנ"י כמו שהעומר אינו אלא אחד, או ענין דכל או"א בפרט הוא, דכל או"א עליו לספור. או יאמר: באמרו היום ט"ו ימים לעומר די ומספיק שכיוון להיום, היינו שיום זה הוא סיום ט"ו ימים לעומר או שצ"ל גם בספירתו הסכום דט"ו ימים.

וכיון דיש סברות לכאן ולכאן סופר שתיהם, ובמילא - בלי ברכה, ובפרט לפ"ד שו"ת דבר אברהם ח"א סל"ד דגדר ספירה הוא ידיעה בהחלט ולא ספירת ספק (אף דאין כן דעת המאור סוף פסחים דמתרץ למה אין סופרין ב' ספירות משום ספיקא דיומא - באו"א).

* * *

וממילא אתינן לשאלה שני': איך יתנהג בחה"ש. ונלפענ"ד, אף שהוא חידוש קצת: כיון דחה"ש תלוי אך ורק בספה"ע, כידוע, הרי על פי סברא א' הנ"ל, צריך הוא לחוג את חה"ש ביו"ט שני של יהודי אוסטרליא, והוא אצלו יו"ט ראשון מספק (ולא משום מנהג אבותיהם) - שמא סברא הא' נכונה. וחג גם יו"ט הא' שלהם מספק, (אולי הדין כסברא הב'), ולא בודאי. ובמילא סופר ספירה המ"ט ומניח תפלין ביו"ט א' (עדמ"ש בשו"ע או"ח סל"א), אינו עולה לתורה בשני הימים וכו.'

[שוב נמלכתי, דיש עוד אפשריות שלישית: שתי הסברות בספה"ע נכונות, היינו דביום החמשים למנין הא' צ"ל חה"ש, וכן גם ביום הנו"ן למנין השני, כי שקולים הם ויבואו שניהם, ועפ"ז, הוו שני ימים חה"ש, ובקדושה אחת ונולד בזה אסור בזה, לשהחינו צריך לקחת (ולכל הדעות גם להמקילים בליל ב' דר"ה) פרי חדש וכו'. ומונה לדעה זו ספה"ע בברכה, כי אין בזה ספק אצלו כ"א ברור שזהו י"ד ימים למנין הא' וט"ו למנין הב', ועל שני המנינים נצטווה, ובכ"ז מספקת ברכה אחת לשתיהם, אף ששתי ספירות הן, כי שם המצוה אחד הוא - וכמו בתש"י ותש"ר. ולכתחילה יקדים אמירת מספר המועט, וע"פ משנ"ת לענין אמירת רצה ויעלה ויבא במוצי"ט שחל בש"ק, ובדיעבד יוצא גם להיפך כיון דשתי ספירות נפרדות הן].

ואין להקשות דיש כאן איסור דלא תתגודדו (וי"א דהוא דאורייתא ראה שד"ח כלל לא תתגודדו) וגם זלזולא דיו"ט - דמכיון דאינו אלא באקראי בעלמא ובצנעא לא חיישינן לזה ולא גרע וכש"כ מבן א"י הנמצא בחו"ל מניחי תפילין בחוה"מ וכיו"ב.

ולכאורה י"ל דיחוג גם יום שלישי: דאולי הדין ע"פ סברא הא', וא"כ יו"ט שני של גליות שלו הוא באסרו של חג של יהודי אוסטרליא.

אבל אינו - וכמובן בקל. דהנה יו"ט שני, אצלנו דבקיאין בקביעא דירחא, הוא לא משום ספקא דיומא, אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם. וכיון שגם אבותינו אם היו דרים באוסטרליא לא היו נוהגין אלא שני ימים הראשונים, כמובן - גם הוא אינו נוהג ביום ג'. וכמובא סברא כזו לענין הרוצה לצום יוהכ"פ שני ימים (טושו"ע או"ח סתרכ"ד ועוד).

* * *

ובהשקפה ראשונה י"ל, דככל ספקות והנהגות הנ"ל יהי' ג"כ במי שעובר קו התאריך בחוהמ"פ או בחוהמ"ס - לענין חגיגת שש"פ או שמע"צ, כי גם הם תלוים ביום ראשון של חהמ"צ או חה"ס, ולא בימי החודש.

ויש לחלק, דשש"פ אהדרי' קרא וקבעו גם בימי החודש וכמש"נ (שמות יב, יח) עד יום האחד ועשרים לחודש בערב. והעיקר דהן בחהמ"צ והן בחה"ס לא כתיב תמימות, וכיון שבמקום זה הוא שש"פ ושמע"צ לא איכפת לן מה שנדלג יום א' או נתוסף יום א'. וכמו שלא איכפת לן מה שבין שבת א' לחברו נדלג יום א' או נתוסף יום א'.

ועדיין צ"ע בכל הנ"ל.

* * *

וזאת למודעי: הדעות הנ"ל שצריך לדלג או להוסיף יום אחד כשעוברין קו התאריך דכל שיטה, ועושין עפ"ז שבת ויו"ט - הוא בנוגע לקביעת ימי השבוע והחודש במקומות ישוב. **אבל דין הנמצאים בספינה ההולכת ממקום למקום ועוברת את הקו - לא נתברר כ"כ בשקו"ט הנ"ל, ומשעה שעברה את הקו עד שתגיע לישוב נוהגין לחומרא בשני הימים**[59].

כן לא נתברר דין יושבי מדינת אלאסקא שקו התאריך עובר באמצע הישוב ואי אפשר לומר שבצד הרחוב המזרחי יהי' יום ש"ק ובצד המערבי - יום הראשון דהוי כחוכא ואטלולא (ראה ערובין עו, א ס"פ הדר).

נתעכב המענה שלי ע"ע מפני רוב הטרדות. הקונטרסים והספרות שמזמין יושלח לו ואז יודיעוהו ג"כ ע"ד המגיע ממנו ואופן המשלוח, ובטח יתעסק ג"כ בהפצת הנדפסים במדינתו עתה שכמעט לא נעשה מאומה בזה ע"ע.

ומה שהעיר בתניא רפ"ה שכתוב שם: השכל תופס כו' והמושכל נתפס כו' - דלכאורה כיון שהשכל תופס במילא מובן דהמושכל נתפס, ומאי קמ"ל.

והנה מאמר דא"ח המבאר זאת איני יודע לע"ע. ומה שנלפענ"ד: א) גם אם לא הי' בזה כל חידוש נוסף כותבו בפירוש כי גם זה נצרך להמסקנא שזהו יחוד נפלא כו'. ב) בלימוד התורה זהו באמת חידוש גדול למאד, דגם הלומד שלא לשמה ואפילו זה שעליו נאמר ולרשע אמר אלק' מה לך לספר חקי

[59] קטע זה מובא ג"כ בספר איי המלך - ספר יובל, ע' קכ"ז.

ונעשית לו סם המות, הנה בכ"ז אם רק שכלו תופס כו' הרי המושכל נתפס כו' ונעשה דם ובשר כבשרו. ולהעיר ג"כ מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.

החותם באיווי כט"ס ופ"ש כהדו"ש ובפרט מר פייגלין וב"ב שיחיו

מ. שניאורסאהן

יושב ראש ועד הפועל

ב) אגרת ח'סו - אגרות-קודש חכ"א ע' שט-שיא

[תשט"ו?]

הערות לכללות הספר[60].

אופן הצעת הענינים בספר הוא - כאלו כבר נמצא הקורא „בעובי הקורה", של בעיא זו, אלא שזקוק הוא לשקו"ט כדי לברר המסקנא, לתרץ הסתירות וכו.'

מובן, אשר רק יחידי סגולה הם בעלי ידיעה כזו. וגם הם - הרי כעבור זמן קצר לא ישארו בזכרונם כל הפרטים הדרושים להבנת הענינים.

וכדאי ונכון ביותר, שיבוא בתחלת הספר מבוא, בו תבואר השאלה (שלרובא דרובא של בני תורה - עצם מציאות השאלה יהיה חידוש היותר מפתיע שבספר) וגם הנקודות העיקריות של שיטות השונות בפתרונה,

אשר עי"ז יורחב חוג מביני הענינים במדה גדולה.

יש לבאר בהקדמה או במבוא, או עכ"פ להעיר ע"ז, שהדיון בגוף השאלה עקרו נמצא (ומתחיל) ברביע האחרון של הספר. - אם לא היו קישוים בדבר, כדאי הי' לשנות את זה, כדי להקל, עד כמה שאפשר, התפיסא של היקף הדברים והבנתם.

---

[60] **אגן הסהר להג"ר אהרן חיים צימרמן**, בירור הלכה אודות ממקומו של קו התאריך. בספר זה, מקבל הרב צימרמן את שיטת הרז"ה לפיה קו התאריך ממוקם 90^0 מזרחה מירושלים, וכפשט הדברים: כקו ישר, ולא כשיטת החזון אי"ש שאימץ את שיטת ה"גרירה", אלא שסובר הרב צימרמן שהשבת היא חובת גברא, לכן אדם החוצה את קו התאריך בשבת, לשיטתו, לא "איבד" את השבת.

ואפריון נמטי', על אשר מביא במילואם דברי המחברים עליהם דן, מבלי שיצטרכו לחפש בספרים עצמם.

בטח יגיהו הפרופס עוד הפעם, כי נלקו בחסר ויתיר וכו'.

* * *

במש"כ אשר ע"י שיעבור את קו התאריך ברגע דנשיק עש"ק ושבת ויעשה זה איזה פעמים, הרי יבוטל אצלו האות דשבת. וזה א"א-

צ"ע מאי נפ"מ אם יהי' ז' ימים בלא שבת, או ז' מאות ימים בלא שבת. ולמה זה א"א - ובפרט לדעת הרמב"ן שמות כ, ח - שבכל יום ישנה המצוה זכור את יוה"ש. אף שגם לדעתו אין זכירה זו אות גמור, שהרי מחויב בתפילין.(

ופשיטא שאין לאסור העברה זו ולדמותה לזה שדוחין מילה בכדי שלא לחלל את השבת אח"כ במכשירין (להרז"ה ולרשב"א - הובא בר"ן לשבת קלד, ב), או להאיסור לצאת בשיירא אם יבוא אח"כ לחלול שבת. ועיין ג"כ רש"י סוכה כה, ב ד"ה שחל: העוסק במצוה פטור כו' - כי בכל אלו ישנו החיוב אלא שסיבה דוחה אותו או מתירו משא"כ בנדו"ד.

וקצת דמיון יש למנחות (מא, א) טצדקי למיפטר נפשך כו'. ועיי"ש בתוס' ובהגמ"יי סוף הל' ציצית.

ועיין ג"כ שו"ת צ"צ חיו"ד סצ"ב. צפנת פענח מהד"ת פז, סע"ד.

ובכ"ז אינו דומה, שבכהנ"ל ישנה המצוה במציאות עכ"פ, אבל - אין שבת ביום הששי או ביום הראשון.

שוב ראיתי מה שציין בספרו למשנה ברורה.

* * *

במש"כ בהנ"ל שאפשר שכל בנ"י יעברו קו התאריך בזמן הנ"ל ויבטל שבת זה לגמרי

-ולהעיר ממכילתא ר"פ תשא, שמדייק: הרי הגוים שהקיפו את אר"י וחללו ישראל כו'. ובמש"כ בזה צפנת פענח להגאון מרגצוב (ואין הספר עתה תח"י) שמפרש אשר דוקא בכה"ג שבטלה שבת לגמרי צריך קרא (שרק עפ"ז מובן שנקט במכילתא מציאות רחוקה כ"כ). כן צ"ע בכגון דא - אם הניחו ישראל תפילין ביוהכ"פ של שנת גמר בנין ביהמ"ק, כיון שאכלו ושתו בו (מו"ק ט, א). ועיין צ"צ על מו"ק (פ"ג מ"ד) אשר האות הוא איסור מלאכה, ואפשר שגם ביוהכ"פ זה מלאכה לא עשו בו (לבד הכהנים מקריבי הקרבנות. ואולי גם המבשלים וכו' (אבל לא כל ישראל) מלאכת אוכל נפש?) ואכ"מ- .

אבל מציאות זו שכל ישראל יעברו בב"א קו התאריך אי אפשרית היא, עפמש"כ בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קנג, אשר חלילה לא-ל מעשות זאת כי הוא הבטיח כו'. - בצפנת פענח הל' קדה"ח ספ"ה הראה מקור לזה מב"ב קטו, ב והוריות ו, ב. וצ"ע כוונתו, דהרי גם אם ימצאו בני אפרים ומנשה בקצוי תבל הנה ארץ נחלתם לעולם עומדת, וא"כ לא כליא שבטא.

* * *

מש"כ ליישב דברי החזו"א בפירוש דעת הרז"ה וכו', ובמסקנתו בשאלת קו התאריך, ונכנס בדיחוקים עצומים ואעפ"כ לא העלה תרופה, וכמו שכותב בכ"מ בספרו...

בסברת גרירה - אף שנמצאה דוגמא רחוקה לזה מהמקדיש אבר שהנשמה תלוי' בו. ודוגמא יותר קרובה בהל' עירובין שמשנכנס בתחום ובעיר - כל העיר כד' אמות וכו' - הנה בענין תחלת היום פשוט לד"ה שתלוי בשקיעה וזריחה, היינו שכל נקודה ונקודה היא בפ"ע בהחלט.

ומבהיל את השכל לומר ולחדש - שבמנין ימים אלו הנה אלפי מילין יהיו נגררים אחרי נקודה אחת.

* * *

לכאורה התמי' הכי גדולה בשיטת הרז"ה היא, כיון שלדעתו קו התאריך הוא בין ירושלים ומקום יושבי קצה המזרח, ומרז"ל לדידן לדידהו (ר"ה כ, ב) מפרש על שתי נקודות אלו, היינו שהי' ישוב בנ"י בקצה המזרח בזמן מרז"ל זה, א"כ איך לא נמצא בש"ס אף פס"ד אחד בהמון השאלות הקשורות עם קו התאריך? ועכצ"ל אשר אף שמפרש לדידן - בבל, בכ"ז לא הי' שם אף אחד מבנ"י.

משכ והעתיק מכמה ספרים ע"ד ענין קדוש שויו"ט למעלה, אחרי שלמטה חלוקים המקומות - יעוין ג"כ שו"ע רבנו הזקן או"ח ס"א סע"ח. וס' תורת חיים ס"פ בשלח ע' תש"ח ואילך.

9. סיכום דעת הרבי באגרות הנ"ל

1) הרבי מזכיר **ג' שיטות** בלבד: א) צ' מעלות ממזרח ירושלים. ב) קמ"ה מעלות ממז"י. ג) ק"פ מעלות ממז"י.

2) **בנוגע לאוסטרליא** מציין הרבי שהדין באוסטרליה, לשתי הדעות האחרונות, **כנהוג אצל האומות**, וגם לפי הדעה הראשונה (דעת החזון אי"ש), כנראה שאת אוסטרליה כולה מחשיבים כמזרח העולם, וכדעת אומות העולם, כי אין חוצים יבשה, אך הענין פחות חשוב, כי דעה זו היא הרי דעת יחיד.

3) דין **הנמצאים בספינה** ההולכת ממקום למקום **ועוברת את הקו**: **משעה שעברה את הקו עד שתגיע לישוב, נוהגין לחומרא בשני הימים**.

4) **בנוגע לאלאסקא** שקו התאריך עובר באמצע הישוב, חייבים לחבר אותו ליבשת אמריקה, כי **א"א לחצות יבשה על ידי קו התאריך**.

5) **דעת החזון אי"ש** בה גוררים אלפי מילים (של מזרח סיביר) מערבה, **מבהילה את השכל**.

עד כאן, ע"פ אגרות הקודש הנ"ל.

10. יחס הרבי לשיטת הרמ"מ כשר

בנוגע ליחס הרבי לשיטת הרב כשר, הרי **הרבי לא הזכיר כלל את שיטת הרב כשר בין ג' השיטות שהוא הביא**, ואם שיטת הרב כשר היתה לגיטימית בעיני הרבי, הוא היה לפחות מזכיר את שיטתו הייחודית לפיה אין קו תאריך.

כפי שכבר הזכרנו לעיל, הרי במבוא לספרו **קו התאריך הישראלי**, כותב הרמ"מ כשר שכפסק הרבנים הנ"ל (התומכים בשיטתו), "הסכימו אתם צדיקי הדור כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל **וכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל**, ועוד, שלא לשנות השבת בשום מקום, ושזה היה נגד הצעת הגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל בספרו "היומם";

אך לאחר שנים רבות נודע שאין שחר לדברי הרב כשר אודות דעת הרבי הריי"צ, ואין זכר לאותה הוראה שכביכול ניתנה ע"י הרבי הריי"צ[61], ומעבר לכך שהרבי לא הזכיר באף מקום שהתבטא הרבי הריי"צ בנוגע לקו התאריך, הרי שהרבי התבטא כנראה **נגד שיטת הרמ"מ כשר**, וכדלהלן.

קיימת אגרת[62] שככל הנראה[63] נשלחה **לגה"ר חיים צימרמן**, בר הפלוגתא של הרמ"מ כשר; המגלה טפח על יחס הרבי לשיטת הרב כשר בנדון דידן. להלן לשון האגרת:

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ג

בנוגע להתדפיס שלו **בפולמוס על אודות הנדפס בתלפיות**, **הנה עוד יתירה מזה עשה**, ונודעתי מזה רק עתה בהגיע לידי „הגדה שלימה" שנבהלתי לקרות בה שמציע בפועל לשתות **כוס חמישי**, וכותב ג"כ ההנהגה בזה, ובפרט שצריך להודות על הנס דאתחלתא דגאולה כו' וכו' - שהוא **היפך פסק דין השו"ע והאחרונים, מורי ישראל והפוסקים שנתקבלו מכל ישראל**. והחומר בזה לגבי הנ"ל הוא מובן, כיון שהגדה הוא ספר המסור לכל וההוראה נוגעת במעשה בפועל. ובפרט כשהיא מנוקדת - הרי באה היא גם לידי עמי הארץ שאינם יודעים שעמי הארץ הם, ובטח ילמדו ק"ו ובנין אב וכו' - שאם מותר לעשות היפך השו"ע בדבר זה אף שלא ראה מימיו הן אצל אביו והן אצל זקנו, הרי עאכו"כ שאפשר לעשות היפך השו"ע בענינים אחרים והאריכות אך למותר.

ובקובץ **התמים** מניסן תשפ"ו[64], כותב הרב מנחם כהנא שהתדפיס שנדפס ב"תלפיות" הוא **מאמר הרמ"מ כשר על קו התאריך** - ומכאן שמתרעם הרבי גם על מאמרו זה (אך הרבי כאן מבהיר שהמצאת שתיית הכוס החמישי וענין התחלתא דגאולה חמורים בהרבה משיטת הרב כשר אודות קו התאריך).

בהשגחה פרטית גדולה מצאתי עוד התייחסות לדעת הרבי אודות שיטת הרב כשר, **בספר "מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה"**[65], פ"ט[66], בדומה להנ"ל אך באריכות גדולה הרבה יותר. בין השאר כותב הרב המחבר אודות האגרת הנ"ל של הרבי מי"ג

---

[61] עי' בין השאר במאמר הרב נחום טנגבוים על "מיקומו של קו התאריך" בהערות וביאורים (אהלי תורה) גליון 979 מל"ג בעומר ה'תשס"ט, ע' 77-76.

[62] אגרות-קודש חכ"א ע' ר"ד, אגרת ז'תתקסא.

[63] עי' בין השאר התמים: מוסף בית משיח, גליון ס"א מניסן תשפ"ו, ע' 33 הערה 45; מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה, פ"ט, מובא להלן.

[64] התמים - מוסף בית משיח, גליון הנ"ל ע' 33.

[65] ספר מקצה הארץ - קו התאריך בהלכה, בני ברק, אדר ב' ה'תשע"ט, לגה"ר טאוב, תושב בני ברק. שוחחתי עם הרב המחבר, שאמר לי שספרו זה נמצא אמנם ב"אוצר החכמה", אך לעולם לא הודפס. בספר זה, המחבר מחזיק בשיטת החזון איש, אך סוקר באופן יסודי את השיטות השונות, ומאריך בתיאור ובביאור הפסיקות השונות, בנדון, של פוסקי זמננו.

[66] שם ע' 323 עד 325, ובהערות 592 ו-593.

ניסן תשי"ג: לפי הענין מסתבר שהמכתב נשלח להגרא"ח צימרמן בנוגע לתדפיס של 'קונטרס קו התאריך'. (הקונטרס נדפס לראשונה בקובץ 'המאור' אדר תשי"ג ונעשו ממנו תדפיסים להפצה בנפרד, באוצר החכמה יש תדפיס כזה). כוונתו נראית שהוראת רמ"כ שם (לשתות כוס חמישי) יש בה 'חומר לגבי הנ"ל' **כלומר שהיא חמורה ומכשילה יותר מהוראתו בענין קו התאריך**.

ומוסיף בספר מקצה הארץ שם: כן ראיתי רשימת יומן (משנת תשי"ח) שנדפסה, ובה כותב אחד מחסידי חב"ד שהגר"ח צימרמן הראה לו מכתב נוסף מחתנו ממלא מקומו של הריי"ץ הנ"ל **שכתב לרח"א ליפשיץ, מנהל איגוד הרבנים, בנוגע למאמר שפירסם בקובץ 'כרם' (תמוז אב תשי"ז) ובו תקף את דברי רמ"כ בעניין קו התאריך בחריפות רבה ובלשונות קשים מאד**. במכתב זה נכתב (נראה שאין זה ציטוט מילולי) "שאין נאה לת"ח לכתוב בביטויים כאלו, כי מאחר שאצלם הוא נחשב לת"ח הרי זה עניין של בזיון ת"ח. ואם יאמרו שבזה רוצים להראות שאינו ת"ח, **מדוע לקחו עניין שמבינים בו רק יחידי סגולה**, הרי היה להם להתריע על הנ"ל על מה שכתב שצריך לשתות כוס חמישי, שהוא ממש נגד הדין, **והוא חושב שיודע יותר משו"ע ורמ"א וכל האחרונים**".

עוד שם בספר מקצה הארץ מסביר הרב המחבר שלא יתכן שהרבי הריי"צ הכריע כרב כשר, כי הרי הרבי ממלא מקומו מביא שלוש שיטות בקו התאריך, ואינו מזכיר כלל את שיטת הרב כשר, וכפי שכבר הערנו לעיל. והאריך שם עוד הרבה בהוכחות לפיהן לא יתכן שתמך הרבי הריי"צ בשיטת הרמ"מ כשר.

11. איי הוואי

איי הוואי, ממדינות ארצות הברית, נמצאים באמצע האוקיינוס השקט, מזרחה מקו התאריך הבין-לאומי, אך מערבה מהקו הנמצא 180^0 מזרחה מירושלים. יוצא כי סדר הימים הנהוג שם **מבחינת האומות** הוא כבארצות הברית, עם איחור מסוים עם היבשה, כך שאיים אלו שייכים לקצה המערב. אלא **שהרב יחיאל מיכל טוקצינסקי** (לפיו קו התאריך עובר 180^0 מזרחה מירושלים) לא מצא מקום להקל באיסור מלאכה **ביום הששי שלהם**.

למעשה, **נהוג בהוואי שלא כדעת הרב טוקצינסקי**, ושומרים שם את השבת בשבת הרגילה הנהוגה בארצות הברית (עם איחור מסוים כנ"ל), כי הרי לגבי מקומות בהם **ישנו כבר מנהג קבוע אצל יהודים**[67], אין לשנות מהמנהג, וכפי שמובא בתשורה

[67] ועי' להלן שנהוג באיי הוואי לשמור שבת כבארצות הברית מאז מלחמת העולם השניה.

תשע"א (גראנער)[68]: הרב ש.ד. אמר לו ששאל מכ"ק אדמו"ר אודות קו התאריך בניו זילאנד כו', וענהו כ"ק אדמו"ר **שמכיון שכבר יש בניו זילאנד מאה שנה קהלה של יהודים, אז צריך ללכת בתר קביעות זמנם**, עכ"ל כ"ק הרבי. ולגבי איי הוואי, הרי מאז מלחמת העולם השניה היו שם בסיסים צבאים אמריקאים, וחיילים יהודים ששמרו שם את השבת ביום הנהוגה בארצות הברית[69].

ומעשה שהיה כך היה[70]: השליח הראשון שהיה באיי הוואי, **הרב יצחק קרסיאנסקי, שליח הרבי להונולולו**, שאל בתשמ"ח את הרבי מה לנהוג באיי הוואי לגבי השבת. הרבי ענה לו לשאול רב, והוא שאל את הרב אזדבא, שאמר לו בפשטות לשמור שבת ביום הנהוגה בארצות הברית[71].

לדברי ידידי הגה"ר אליהו שיחי' פולטורק, **באיים בהם אין מנהג אצל יהודים בנוגע ליום השבת**, יש לנהוג כשיטת הרב טוקצינסקי - עם חומרה מסוימת - עי' בהערה[72],

---

[68] תשורה משמחת הנישואין של לוי מנחם מענדל ומוסיא גראנער, מכ"ח סיון ה'תשע"א, ע' 5.

[69] כפי שכותב הרב כשר (קו התאריך הישראלי הקצר ע' ט"ז): באיי הוואי וכן בכל האיים אשר ב-35 המעלות אשר בין קו התאריך לרימ"ט ובין קו התאריך הבין לאומי, מוחזקת השבת כחשבון המערבי יושבי אמריקה (ובזמן המלחמה היו בהם חיילים רבים יהודים מחיל ארה"ב, והם שמרו את השבת כמנין ארה"ב). ואלו ששמרו שבת שם, באו מאמריקה והחזיקו במנינם כדין מונה ששה ומשמר שביעי, ופשוט שאי אפשר להוציאם מחזקתם וממנינם. ובסוף העמוד שם עוד: קיימים מקומות שמגיעים אליהם יהודים, כגון איי הוואי, ו**כן היה הדבר נוגע למעשה לחיילים יהודים ששרתו בצבא ארה"ב בימי מלחמת העולם השניה**.

[70] כך שמעתי מידידי הגה"ר אליהו שיחי' פולטורק.

[71] ולהעיר: אז חשבו חסידי חב"ד שיש לפסוק כשיטת הרב כשר, כי פירסם הרב כשר במבוא לספרו קו התאריך הישראלי, שהרבי הריי"צ תמך בשיטתו, ועדיין לא היה מפורסם שהרבי חולק לחלוטין על שיטת הרב כשר. יתכן שמסיבה זו פסק הרב אזדבא לנהוג כמנהג האומות שם, ולא כשיטת הרב טוקצינסקי. אך בכל אופן, כאמור, היו שם כבר יהודים, בבסיסיים צבאים אמריקאים, בימי מלחמת העולם השניה, וכנראה שגם הרבי היה מסכים שאין לשנות מהנוהג, וכפי שפסק הרב אזדבא.

[72] הבא להלן: ע"פ הערת ידיד הגה"ר אליהו שיחי' פולטורק:
עבור איים הנמצאים בין הקו של שיטת הרב טוקצינסקי (180 מעלות מירושלים) לקו העובר באמצע האוקינוס השקט (בשינויים קלים) בין אלסקה לסיביר (קו התאריך של **הרב יונה מרצבך** ע"ה - שכיהן כראש ישיבת קול תורה בירושלים ת"ו - בספרו **עלה יונה**, לפיו הולכים באיים שבים השקט, לפי קרבתם ליבשה, לצד זה או אחר) - קרוב לקו התאריך הבינלאומי; יש לשמור שבת למשך יומיים מספק. **רוה"פ ס"ל כהרב טוקצינסקי**, ולכן דעתו נתפסת לעיקר לקביעת שבת יום קודם, ולחשוש לחומרא למחרת - למעט איפה שקיים כבר מנהג קבוע באופן אחר, שם נתפוס כעיקר שיטה הב', ונחשוש ליום קודם מספק.
ביום העיקרי חייב לשבות באופן מלא ורגיל בכל התפילות ובלא הנחת תפילין ויבדיל כרגיל (אך אם יום הספק למחרת, יכין נר מאתמול) – בלי שום שינוי משבת רגיל. ביום המשני שחושש מספק, יש להימנע מאיסורי דאורייתא ולברך על תפילין בלי שם ומלכות, אך יתפלל כל התפילות של חול כרגיל, ובלילה לאחרי מעריב יוסיף "ויכולו" ויכוון למצוות קידוש אם הוא שבת). חובה להתייעץ עם רב מומחה לגבי הפרטים וכן לגבי שאר דינים התלויים בזה.

כי הרבי שלל את שיטת הרב כשר[73], אך במקומות כמו הוואי בהם כבר נהגו **יהודים** במנהג מסוים, יש לנהוג כאותו המנהג, כנ"ל.

[73] אודות היחס המורכב של הרבי לרב כשר ולתורתו, עי' בגליון התמים - מוסף בית משיח לחיילי בית דוד, גליון ס"א, ע' 34-33.